

REKTOR LORENS HANSSENS SELVBIOGRAFI

VED

BJØRN KORNERUP

Det uerstattelige Tab, som dansk biografisk Forskning led ved Tilintetgørelsen af Ordenskapitlets Brand i Christiansborgs Brand 1884, er med Rette ofte blevet beklaget. For dog i nogen Maade at raade Bod paa det lidte Tab har man allerede forlængst søgt at fremdrage de Koncepter, der maatte findes bevarede især i privat Eje, til Ridderbiografier, af hvilke Originalerne gik tabt ved Slotsbranden. Saaledes er der f. Eks. i dette Tidsskrift offentliggjort Selvbiografier af Grev Sigismund Ludvig Schulin (4. R. III, 18-48 ved G. L. Grove) og af Biskop Fr. Münter (4. R. III, 157-74 ved Louis Bobé). Som et Led i disse Bestræbelser skal nedenfor meddeles en Selvbioграфи af den fortjente Rektor ved Ribe Katedralskole LORENS HANSSEN, der modtog Dannebrogordenens Ridderkors den 28. Januar 1810 som den anden danske Rektor ved en lærd Skole, der blev dekoreret (den første var Professor Oluf Worm i Horsens den 28. Januar 1809).

Den paagældende Selvbioграфи findes i egenhändig Nedskrift indheftet i et med hvide Blade gennemtrukket Eksemplar af Ribe Katedralskoles ældste Programmer, der oprindeligt har tilhørt den kendte Skolehistoriker, Rektor P. N. Thorup, men nu er i Katedralskolens Bibliotek. Uden at tegne Billedet af en særlig mærkelig Personlighed indeholder Biografien et og andet af Interesse til Belysning af Tidsalderen, ligesom det naturligvis altid i kildemæssig Henseende er af Værdi at have Adgang til en Mands verba ipsissima. Enkelte Træk er tydeligt nok benyttede af P. N. Thorup i hans Biografi af Lorens Hanssen (i Program for Ribe Katedralskole 1824 S. 38-40) og i de Nekrologer, der fremkom i „Dansk Litteratur-Tidende“ 1818 S. 670-72 og i „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“ 1818 S. 1365-67 i Anledning af Rektorens Død den 21. September 1818.

Biographiske Efterretninger om Lorens Hanssen Professor og Rector ved den lærde Skole i Ribe. Indsendt 14 Februar Aar – 1810. (Skrevne med Professor Hanssens egen Haand)¹.

Det var min Konges Bud, da han benaadede mig med sin Dannebergorden, at jeg skulde indsende mit Levnetsløb. Min Pligt er det da, at fremstille mig som jeg er, og som jeg var. Sandhed bør altsaa føre min Pen, og som det vilde være affecteret Beskedenhed, at fortie det Gode, jeg maatte have udrettet, saa befrier hiin Pligt mig fra at beskyldes for Forfængelighed, naar jeg om mig selv siger det, som det i lignende Tilfælde var min Skyldighed at sige om en anden.

Ieg Lorens Hanssen er født af brave og meget retskafne Forældre. Min Fader var Iens Hanssen, en i sin Tiid for sin Lærdom og Character agtet Mand, først Rector ved Horsens Skole i 14ten Aar, siden ved Ribe Skole i 26 Aar². – Min Moder var Martha Lous, som i sine Forældres Huus, tilligemed sin for faae Aar siden afdøde Broder Hr Professor Lous³, havde faaet en lærd Opdragelse, og i den Henseende har faaet Plads i Birchs Samling af lærde Fruentimmer⁴; men, som ikke destomindre var af sine Samtidige agtet som duelig Huusmoder, ligesom hun og var en øm og kjerlig Moder for sine Børn.

Ieg, som den sjette af Tretten Sydskende, kom til Verden i Horsens d. 27 Febr. 1750, og i denne skjønne, og ved sin Omegn yndige Bye, henlevede jeg min uskyldige Barndoms første Dage. Men da Embedet i Horsens ej var stort, søgte min Fader i Aaret 1756 om det da ledige, og for bedre anseete Ribe-Rectorat, hvortil han og af hans Majestet blev kaldet⁵.

Sex aar gammel var jeg nu paa den Alder, at mine Sjele-Evner skulde udvikles og dannes, men da Almue Skolerne her i Ribe den

¹ Bemærkning med Rector P. N. Thorups Haand.

² Jens Hansen (1710–82) var Rector i Ribe fra 1756. Jvfr. Program for Ribe Katedralskole 1830 S. 24–35.

³ Professor, Navigationsdirektør Christian Carl Lous (1724–1804), bekendt ogsaa af sit omfattende Forfatterskab.

⁴ „Den lærde Rektorinde“ Marthe Lous (1721–87) lærte allerede i sin Ungdom Græsk, Latin og Hebraisk. 1737 blev hun eksamineret af Professor Marcus Wøldike i de almindelige Skolefag og viste et meget tilfredsstillende Standpunkt. Selv efter sit 1742 indgaaede Ægteskab med Rector Jens Hansen fortsatte hun sine Studier og kunde undervise sine Sønner i Latin og rette deres latinske Stile (H. J. Birch, Billedgallerie for Fruentimmer I, 136).

⁵ Jens Hansen blev kaldet til Rector ved Ribe Katedralskole den 2. April 1756 (Jydske Registre 1756 Nr. 79).

Gang ej vare i den beste Forfatning, formaaede min Fader den nederste Lærer ved den lærde Skole til at tage sig af mig, og efter at have erholdt de nødvendige Forkundskaber, toeg jeg i Aaret 1757 ordentlig Deel i Skolens Underviisning.

Ieg havde det Held at være elsket af alle mine Lærere, og var ved deres troe Vejledning bragt saa vidt, at jeg i mit 15de Aar var ferdig til at forsendes til Universitetet; men min Fader, hvis Vilkaar, formedelst hans talrige Børneflokk, stedse var trykkende, saae sig ej [i] Stand til at udrede mig; paa hans Anmodning forblev jeg altsaa nok eet Aar, og atter eet Aar endnu i Skolen, i hvilket sidste jeg dog ej søgte den offentlige Underviisning; men nød privat Anførsel af min Fader, samt den uforglemmeligste af mine Lærere, da værende Conrector Hans Hansen¹, der, uden at være beslegtet med vor Familie, som en oprigtig Ven af mine Forældre, skjenkede mig frit denne Tiid af sine Frietimer.

Ieg forloed Skolen d. 9 Jun. 1767, og indstillede mig til Examen artium d. 13 Jul. 1767, i hvilken jeg erholdt, som det da kaldtes, 27 bene, og blev d. 25 Jul. 1767 indskrevet blandt de akademiske Borgere. – Hen paa Efteraaret forloed jeg Hovedstaden, og toeg hjem til det faderlige Huus, hvor jeg Vinteren over beredde mig til Examen philosophicum, hvilken jeg underkastede mig d. 11 Iulii 1768 og erholdt med 20 bene Charact. laudabilem. Ieg tiltraadde nu en mig tilbuden Huuslærer Plads hos Hr Colding Præst i Tømbdrup Sogn ved Horsens², hvor jeg i To Aar underviiste hans Børn, og tillige en deri Byen boende Selvejers To Sønner.

Da der efter sammes Forløb blev en Underlærers, eller saa kaldet Hører Plads ledig ved Ribe Skole, blev jeg af min Fader dertil foreslaaet, og af Biskop I. C. Bloch udvalgt til Lærer ved den første Classe³. Med mine Principalers Tilfredshed forloed jeg nu anden Gang min elskede Føde Egn, og tiltraadde min Post ved den Skole, hvor min Ungdom var dannet, og hvis Løbebane jeg nu igjen, men som Lærer, fra neden af begyndte d. 21 Majj 1770.

Ieg var nu af Forsynet hensat paa den Bane, jeg i Fremtiden

¹ Hans Hansen (1730–79), Konrektor i Ribe 1761–71, derefter Rektor i Fredericia, bekendt som Christian Falsters første Biograf. Jvfr. Program for Ribe Katedralskole 1824 S. 37–8; 1828 S. 45–6.

² Hans Colding (1723–85), Sognepræst i Tamdrup.

³ Den 21. Maj 1770 blev Lorens Hanssen beskikket til nederste Lektiehører (Ribe Skoles Protokol 1723–1805, Katedralskolens Arkiv). Biskop i Ribe var da Jørgen Karstens Bloch (1717–73).

skulde betræde, men endnu forstod jeg ikke dets Vink. Vel var min Fader gammel, men Skolens Conrector¹ var en ypperlig Lærer, der længe havde tjent ved Skolen, og ved forefaldende Vacance kunde gjøre sig grundet Haab om Rectoratet: Conrector Embedet derimod var alt for ringe til at ønske sig som Levebrød, uden videre Udsigter til Befordring. Ieg besluttede da, uden just at føle Drivt til den gejstlige Stand, deri at søge mit Levebrød. Med mine Foresattes Tilladelse drog jeg altsaa d. 21. Iun. i Aaret 1772 til Kjøbenhavn for der at berede mig til theologisk Embeds Examen, eller da kaldet Attestats. Tillige besluttede jeg, at nytte mit Ophold i Hovedstaden til at legge mig efter Tegnekunsten, deels af medfødt Lyst til de skønne Kunster, deels opmuntret dertil af min Moder, der selv i sin Ungdom havde dyrket denne ædle Kunst. Som Opmuntring altsaa for Sindet ved det alvorlige theologiske Studium, toeg jeg daglig en Times Underviisning hos en duelig Miniature Maler ved Navn Tørnberg², og gjorde i de 4 Maaneder, da jeg læste til Examen, den Fremgang, at jeg siden paa egen Haand kunde gaae videre.

Den 28 October 1772 underkastede jeg mig Examen theologicum under Professorerne Balle og Studsgaard³, og erholdt Characte[re]n h. illaud. Skjøndt denne ringere Character nok kunde synes at staae i Forhold til den korte Forberedelses Tiid, som det var mig tilladt at være borte fra mit Skole-Embede: saa maa det dog tillades mig at sige, at jeg, efter den Indretning, som da havde Sted ved Universitetet, havde studeret til beste Character⁴, tør og troe at den vilde blevet mig til Deel; men af Grunde, som Beskedenhed byder mig at fortie, angav jeg kun det, der fordredes for at erholde anden Character. – Ieg prækede for Dimiss under Hr Professor Studsgaard, med Character. laudab., hvorpaa jeg igjen indfandt mig paa min Post ved Skolen i Slutningen af Aaret 1772.

Imidlertid var Conrector Hansen bleven kaldet til Rectoratet i Fridericia⁵, ved hurtig Befordring af de øvre Lærere ascenderede jeg i 3 Aar til 5te Classe, og da min Fader, som nogle Aar forhen havde havt et Anstød af Apoplexie, efterhaanden var bleven svagere,

¹ Den ovennævnte Hans Hansen.

² Formentlig Andreas Thornborg (1730–80), Miniaturemaler, kgl. Vaabenmaler (Philip Weilbach, *Nyt dansk Kunstnerlexikon* II, 459).

³ Den senere Biskop Nicolai Edinger Balle (1744–1816) var blevet Professor i Teologi 1772, Christian Beverlin Studsgaard (1727–1806), siden Biskop i Aalborg.

⁴ Jvfr. Universitetsfundatsen af 31. Marts 1732 § 39.

⁵ Den 9. Januar 1771 blev Hans Hansen beskikket til Rektor i Fredericia (*Jydske Reg.* 1771 Nr. 10).

vare mine Foresatte mig saa bevaagne, at anbefale mig til at være hans Medhjælp. Ieg blev altsaa af hans Majestet beskikket til Subrector d. 5 Febr. 1774 og bemyndiget til, foruden den 5te Classe, at tage Deel i Underviisningen i den øverste¹. Til den Ende rejste jeg i Iulii Maaned til Kjøbenhavn, og indstillede mig den 18 Iulii til Magister Conference, hvilken Academisk Værdighed blev mig hæderlig meddeelt.

Kort Tiid derefter blev Skolens da værende Conrector Sevel² kaldet til Roeskilde Skoles Conrectorat. Ieg blev da af Biskop T. Bloch foreslaaet og af hans Majestet ved Bestalling af 30 August 1775 beskikket til Conrector, med Befaling for Conrectoratets Løn tillige at besørge min Faders Embede, hvad Underviisningen og Skolens øvrige Bestyrelse angik³, hvilket jeg saaledes forrettede til hans Død d. 8 Jun. 1782, da jeg i Følge mig forhen allernaadigst meddeelte Bestalling af 7de Ianuar 1778⁴ tiltraadde Rectoratet.

Ieg har saaledes i alt tjent her ved Skolen i 40 Aar, under 4 Stiftamtmand, 4 Biskoper. Har i den Tiid havt til Colleger 4 Conrectorer, indsat 22 Hørere eller Underlærere, dimitteret 140 Disciple, som paa meget faae nær, have ved Examen artium erhholdet de beste Characterer, og endeel ere blevne udmerkede. –

Ieg har paa min Post søgt at stifte det Gode jeg kunde. Saaledes

¹ Efter Ansøgning bevilgede Danske Kancelli den 5. Februar 1774, at Lorens Hanssen maatte beskikkes til Subrector, naar han havde taget Magistergraden (Brevbog 1774 Nr. 171). Den 7. September s. A. fik han kgl. Udnævnelse hertil (Jydske Registre 1774 Nr. 231). Biskop, Dr. theol. Eiler Hagerup havde bevidnet, at Ansøgeren „er en in Philologicis velbefaren Person, det ieg ved undersøgelse haver erfaret. Som Collega Scholæ har Han med Flid og Frugt forrettet sit Embede, og ved en beskeden og u-straffelig Vandel foregaaet Disciplerne med godt Exempel“ (sst., Indlæg, Paategning af 3. December 1773).

² Konrector Søren Sevel (1740–1800). Jvfr. Program for Ribe Katedralskole 1830 S. 46.

³ Jydske Registre 1775 Nr. 230.

⁴ Jydske Registre 1778 Nr. 7. I en Erklæring af 22. Oktober 1777 havde Biskop Tønne Bloch († 1803) ytret: „siden den Tid [o: 1775] har Supplicanten Eene og Alleene baaret begge Embeders heele Byrde, efterdi den ældgamle Fader, Rectoren, sidder rørt baade paa Mæle og paa Lemmer, og imod den blotte ConRectors Løn (der ikkun beløber 230 rdr) har nu i halvtredie Aar saaledes fyldestgiort baade Rectors og ConRectors Pligter, at Hans ypperlige Dona docendi, hans utrættelige Lyst, hans udmærkede Duellighed til SkoleEmbedet, hans nøyagtige Flid, hans værdige Omgang saavel med Skoelens øvrige Lærere som med Skoelens Disciple fortiene med Roes at nævnes for Deres Kongelige Majestet“. Det var Biskoppens Opfattelse, at blev Lorens Hanssens Ansøgning bevilget, da vilde „Riber-Skoele finde i Ham, hvad den stedse har kunnet opviise, en værdig Rector“ (sst., Indlæg).

har jeg, foruden mit egentlige Embedes Arbejder, søgt at udbrede Lyst til Tegnekunsten, som her ellers ikke var Lejlighed at lære. Foruden mine egne Børn, har jeg, i de Timer, der vare mig tilovers fra mit Embede, deri givet, for det meste frie, Underviisning til unge Mennesker af begge Kjøen, deels af Skolen, deels uden for samme, i alt 34. Af hvilke jeg har havt den Fornøjelse, at nogle have bragt det til en temmelig Grad, og siden gaaet videre frem. De øvrige have overhovedet, mere eller mindre, lært saa meget, at det kunde være dem til Nytte i Livet.

Mit Embedes forskjellige Pligter have ikke levnet mig megen Tiid til lærde Arbejder, naar undtages de Taler og Udarbejdelser, mit Embede fordrede, hvoraf dog intet er blevet offentligt uden Mindetale over Conferents Raad Otto Frederic Müller, Holdt ved Examens Aabning d. 30 Jul. 1787. Ligeledes har jeg i Aaret 1801, af det tyske oversat Naturens Skueplads i 3 Dele. – I Aaret 1804 udgav jeg Huusholdnings Haandbog og Dagbog, udarbejdet efter det tyske til Brug for Danske Oeconomer. – Og 1806 et lidet Skrivt, kaldet Grønlandsfarerne i Aaret 1777.

Men saa er Menneskets Natur, at han efter alvorlige Arbejder trænger til Hvile og Adspredelse, og hvis Buen ej skal briste, maa den undertiden needspændes. Denne ældgamle Viisdoms Regel har jeg fulgt i mit Liv, og ved opmuntrende Sysler søgt at samle Sinds Munterhed til de alvorlige Forretninger. Men imellem Bøger lærer man ej den Kunst at omgaaes Mennesker, og jeg følte, at jeg ej var ret skikket for det selskabelige Liv. Jeg indskrænkede mig da, foruden nogle faae oprigtige Venners Omgang, til mit Huus, og søgte der Hvile for Sindet. Tegnekunsten og mekaniske Haandarbejder opfyldte min Moerskabs Time; især dyrkede jeg med egen Haand min Have, i hvilken jeg har plantet hvert stort og lidet Træ, som der findes, hvis Antal er nogle Hundrede. Mine Bestræbelser i dette Stykke ere ogsaa af Landhuusholdnings Selskabet blevne belønnede, da jeg i Aaret 1798 for Anlegget af en Planteskole, indeholdende 498 Træer, hvoraf 237 forædlede, blev tilkjendt dets anden Guldmedaille. Disse og mange flere saadanne optrukne unge Træer har jeg overladt til Folk her i Byen og Egnen, troende derved deels at give et got Exempel, deels gavne den Egn, jeg lever i, hvor Dyrkningen af Frugttræer, som overhovedet af Træer, er aldeles forsømt.

Saaledes har jeg fra mit 18de til mit nu fyldte 60de Aar været Ungdommens Underviisning og Opdragelse opofret. Har jeg i den Tiid ej været frietaget for Modgang, Menneskets al-

mindelige Lod: saa har jeg og oplevet Glæder, hvorfor jeg skylder Forsynet Tak.

Den døende Plato priiste sig lykkelig, at han var født et Menneske, en Græker, og – i Socratis Tiid¹. Ej mindre end hiin Vise har jeg Aarsag at prise min Skjebnes Held. Født iblandt et ved Religion og Videnskaber oplyst Folk, saae jeg i mine Forældres Huus intet uden gode Exempler, hvorved min Ungdom tidlig dannedes til Agtelse for Retskaffenhed og Dyd. – Synlig har Forsynet ledet mig frem paa Livets Bane; tidlig aabnet mig Vej til Levebrød; og sat mig paa en Plads, hvor der kunde virkes Got, og hvor jeg smigrer mig med, ikke at have arbejdet aldeles uden Held. – Men meest priser jeg mig lykkelig, at mit Liv har naaet til Frideric den sjettes lyse Dage, da Ungdommens Dannelse, saa vigtig for enhver Stand, er værdiget Ståtsstyrerens fortrinlige Omsorg: da Landsfaderen viser, hvor kjert det er hans Hjerte, i enhver Stand at udfinde og udmerke den Mand, som viser sig sine Pligter troe.

Ogsaa mig er denne saa skønne Lod blevet til Deel, at min Konge har anseet mig værdig til sin udmerkende Naade. Da hans Majestet paa mine Foresattes den højkongelige Directions gunstige Forestilling under dato 12 Jun. 1807 tillagde mig Titel af Professor, og endvidere, nu under dato af 28 Januar 1810 har tilladt mig at bære sin hædrende Orden.

Dybt rørt føler sig mit Hjerte ved at modtage dette Beviis paa min Konges Velbehag, og foster mit Forsæt, som levende det Ønske, fremdeles at findes troe mod Gud, Konge og Fødeland!

Allernaadigste Konge! Ieg tør i underdanig Beskedenhed troe, at jeg uden Rødmen kan skue tilbage paa mit fremfarne Liv. Ingen af mine kommende Dage – Nej ingen, – jeg lover det ved min Ære, – skal plette det Hæderstegn, som Deres Majestets kongelige Haand har benaadet mig med.

[Under Rector Hanssen var det høieste Antal af Disciple 39 (nemlig i Aarene 1785 og 1813) det mindste Antal 12 à 13 (nemlig i Aaret 1806.)]²

¹ Der sigtes formentlig her til en Udtalelse hos Lactantius (Institutiones III, 19). (Velvillig Meddelelse fra Bibliotekar, Dr. phil. Hans Ræder).

² Tilføjelse med Rektor P. N. Thorups Haand.

Tillæg.

Da det kan have sin Interesse at kende Universitets- og Skole-direktionens Bedømmelse af Rektor Lorens Hanssen, tilføjes her den Karakteristik af ham, som danner Underlaget for Direktionens Indstilling til Kongen 1809¹.

„Han varetager sit Embede med Troskab og Nøiagtighed, og opfylder med Held dets Pligter baade som Lærer og Rector. Ved de Prøver, som de fra Ribe Skole til Universitetet dimitterede Ynglinge i de sidste Aar have aflagt ved Examen artium, og ved den Udmærkelse, som er tilkiendt tvende iblandt dem, er Reformens² ønskelige Fremgang ved denne Skole og dens gode Følger for Ungdommens hensigtsmæssigere Dannelse sat uden for al Tvivl.“

¹ Indberetning af Januar 1809 fra Den kgl. Direktion for Universitetet og de lærde Skoler (i Kopibog for Indstillinger og Naadesbevisninger 1809-31 i Direktionens Arkiv, H 2).

² Den store Skolereform af 1805.